

## Verslag van 23 april 2012 Triangulum

Zonder enige vorm van twijfel wees mijn navigator het einddoel aan: een boerderij aan een landweggetje, opgeleukt met hobbystukken van de bewoner, om de hoek verwachtten we tuinkabouters en betonnen reigers. We troffen verwondering...!

We verzamelden ons op de deel waar we onze handen konden warmen aan een beker koffie en lieten ons door de twee gidsen de geschiedenis van het **Achterhoekse Planetarium** vertellen.

Henk Olthof was aannemer en in de vrije tijd genie, die vele jaren van zijn leven heeft gewerkt aan wat hij noemde: *een uit de hand gelopen hobby*. Dat deed hij strak en gedisciplineerd: 's morgens vroeg uit de veren, de hele dag timmeren, om vier uur avondeten, een dutje en dan echt aan het werk. We werden opgedeeld in drie groepen en traden als eerste het Planetarium binnen, die Olthof ontwierp op basis van tekeningen van zijn grote voorbeeld Eise Eisinga. Noodgedwongen werd door ruimtegebrek de schaalfactor aangepast en die 'draai' moest hij zelf ontwerpen en berekenen. Dat deed hij louter en alleen met behulp van boeken uit de bibliotheek van Zutphen. Ieder onderdeelje van kamwiel tot heugel, werd door hem uitgerekend, gemaakt en gemonteerd. Duizenden stalen spijkertjes werden tanden, die geduldig en plichtsgetrouw de tikken van de tijd voortduwden. We vielen van de ene verbazing in de ander.

Nog steeds ontdekken de gidsen annex restaurateurs, verborgen functies in het meesterwerk. De autodidact heeft niet gedacht aan de continuïteit van zijn levenswerk, voor documenteren was geen tijd, realiseren was zijn enige opdracht.

Daarna genoten we van de *zuidelijke hemelbol* waarmee ons wereldbeeld op de kop werd geprojecteerd compleet met banen van planeten, met bijzondere aandacht voor de planeet Mars, ook werden zonsverduisteringen en maanstanden gesimuleerd. Alsof dat allemaal nog niet genoeg was stapten we *de aardglobe* binnen, vanuit onze zitplaatsen kregen we een prachtig uitzicht op de aarde en de sterrenhemel van het noordelijk en zuidelijk halfrond. 2844 sterren heeft Olthof 'geboord' en daarbij rekening gehouden met de helderheid van de sterren. Knopjes en palletjes zorgden, onder het genot van de Achterhoekse verteller, voor de Melkweg, de kleuren van Mars en vele andere details.

In het *Observatorium*, rechts naast de Euromast, stond een 30 cm Newton spiegeltelescoop opgesteld met een volgens Cor Klaver: 'verdomd goed geslepen spiegel'. Het geheel was met een betonnen blok verankerd aan moeder Aarde. Aan de afwerking was de meester (nog) niet aan toegekomen maar werd als een stille opdracht aan de volgende generatie toevertrouwd.

Beduusd over de daadkracht van de bouwer en de verwondering over de denkkracht van de ontwerper konden we niet anders dan diep respect tonen en in stilte aanschuiven aan de lunchtafel.

## Verslag van 24 april Triangulum

### Het Achterhoeks Planetarium Toldijk

Op zoek naar het planetarium in de Hoogstraat kom je bij het laatste huis, in de 'middle of nowhere', en dat moet het dan wel zijn, maar duidelijk is het niet. Er staat een bordje aan de weg met 'meubelmakerij' er op. Maar het was daar wel, en bovendien al die auto's, en bekende gezichten. Hier woonde en werkte een zekere Henk Olthof, aannemer/ timmerman, die in de avonduren het ene na het andere bouwwerk, en vooral astronomische apparaten ontwierp, construeerde en in elkaar zette. En dat alles in zijn achtertuin, iedere avond vanaf 1972 tot zijn dood in 2010.

Voor de ingang van de tuin staat een bord met de tekst "Voor al uw kosmische waarnemingen"; dit doet astrologisch aan, maar is het tegendeel. In de verschillende schuren (met kippen op het dak, en naast de meubelmakerij) en her en der op het terrein, staan de meest uiteenlopende constructies. In de eerste plaats zijn er replica's van bekende gebouwen: de Eiffeltoren, de Euromast, de Toronto Sears Tower, enz. enz. Ook staat in een gebouwtje een 30 cm spiegeltelescoop.

Hoogtepunten zijn mijns inziens echter de astronomische apparaten, met als absolute top 'de Bol'; klaar gekomen in 1988. 'De Bol' is een holle bol met een diameter van 5 m. Je komt er in via een vliegtuigdeur, die ook sluit als een vliegtuigdeur. Daar staan bankjes tegen de binnenkant; je gaat zitten en de ruimtereis kan beginnen. Je bent in de globe, en niet erop; een heel merkwaardige belevenis. Het is dag en in het midden zit de 'operator' die met een stel wieltjes, schijven, knoppen en draadjes de dag laat overgaan in de nacht en duizenden sterren aan het firmament doet ontstaan. Als het weer dag wordt ben je in een heel ander werelddeel. Deze mini-excursie duurde mij veel te kort.

En dan moeten natuurlijk vermeld worden de replica's van het Eise Eisinga museum; na slechts twee bezoeken aan Franeker heeft Olthof deze wonderen van horlogemakerij en mechanica op zijn eigen, kundige wijze nagemaakt, resulterend in twee tableaux van binnen- en buiten planeten met uur en tijd van zon en maan, waarbij zelfs het schrikkeljaar niet vergeten is.

Olthof was een genie: niet alleen maakte hij zich de astronomische en wiskundige verbanden van de kosmos eigen en verdiepte hij zich in de geografie van hemel en aarde, maar kon die gegevens ook omzetten in ingewikkelde, lastige constructies, vaak met restmateriaal uit zijn aannemersbedrijf. Heel bescheiden noemde deze autodidact een en ander 'een uit de hand gelopen hobby'. Werktekeningen maakte hij niet, wel is zijn stem bewaard gebleven en te horen op een bandje in de Bol, als hij uitleg geeft aan kinderen; daar hield hij van: de jeugd iets bijbrengen.